

Redaktørens forord

Dette temanummer af *Dansk Sociologi* tager udgangspunkt i to tematikker, der hver for sig og i sammenhæng har fået større og større bevågenhed over de seneste år: *Forskningsetik og forskningsfrihed*.

I en dansk samfundsvidenskabelig kontekst har en eksplicit diskussion af forskningsetik længe haft en relativ begrænset plads, og i mange konkrete projekter har det forskningsetiske typisk været af en mere eller mindre implicit karakter. Det forskningsetiske har derfor typisk ikke haft den helt store bevågenhed og i enkelte tilfælde været reduceret til et par sidebemærkninger om, at forskningen 'naturligvis' lever op til højeste internationale standarder for god videnskabelig praksis. Dette har imidlertid ændret sig over de senere år, hvor der er kommet en stigende bevågenhed omkring forskningsetikken. I internationale forskningssamarbejder og -ansøgninger stilles der i stigende grad krav om formel etisk godkendelse af alle aspekterne af samarbejdet eller ansøgningen; og et stigende antal tidsskrifter stiller tilsvarende krav om etisk godkendelse af den forskning, der ligger til grund for artiklerne. Også i en dansk sammenhæng ses et stigende fokus på det forskningsetiske.

Anskues forskningsetikken ud fra en lidt bredere betragtning kan der sondres mellem to overordnede men nært forbundne aspekter. Dette afspejles bl.a. i lovgivningen på området, der skelner mellem videnskabelig uredelighed og tvivlsom forskningspraksis (Lov om videnskabelig uredelighed § 1, stk. 2). Det vil sige, at på den ene side handler forskningsetikken om en række normer, værdier, procedurer og retningslinjer inden for de forskellige videnskabelige felter, der skal sikre videnskabelig redelighed og hermed aftegne grænserne for *videnskabelig uredelighed*. Det gælder bl.a. i forhold til fabrikering af empirisk materiale, forfalskning eller manipulering af forskningsprocesser, udeladelse eller tilbageholdelse af resultater samt plagiering af andres arbejde og idéer. Denne form for forskningsetik er der også kommet et væsentligt stærkere fokus på institutionelt med udviklingen af kodekser og nedsættelsen af praksis- eller forskningsetiske udvalg og komitéer på alle landets universiteter. På den anden side handler forskningsetik også om den forskningsmæssige praksis og de dilemmaer, der opstår i konkrete forskningsmæssige situationer. På dette område er loven væsentligt mere uklar. Det er typisk i sådanne situationer, der opstår forskningsetiske spørgsmål, som ofte befinder sig i en gråzone, hvor der ikke kan gives entydige svar, og hvor der i mange tilfælde kan være flere løsninger. Det kalder på, at vi som

samfundsforskere må træffe reflekterede valg, og at vi bringer vores forskningsmæssige dømmekraft og etiske ansvarlighed i spil. Det er netop disse aspekter af den forskningsetiske praksis, som dette temanummers to artikler om det forskningsetiske beskæftiger sig med.

I den første artikel 'Komplekse hensyn – mesoetiske udfordringer og håndteringer' fokuserer *Catharina Juul Kristensen* på de særlige etiske hensyn, der er forbundet med forskning i organisationer og fag- og professiongrupper, og argumenterer på denne baggrund for nødvendigheden af en *mesoetik*. I artiklen udvikles begrebet om mesoetik som en etik, der supplerer de mere traditionelle makro- og mikroetiske refleksioner. Hvor det makroetiske berører overvejelser omkring forskningens sociale ansvar og dens potentielt positive og negative konsekvenser for samfundet, berører de mikroetiske overvejelser typisk forskningsdeltagerne og de berørte parter. Mesoetikken erstatter netop ikke disse tematikker, men synliggør, hvorledes disse ikke favner alle grupper af aktører, og supplerer netop med et blik på de organisationer og fag- og professionsgrupper, der let overses i disse sammenhænge.

I den anden artikel 'Farlige unge eller farlig forskning: Om udviklingen af strategier for etiske situationer og dilemmaer i forskning sammen med unge mænd i bandegrupperinger' diskuterer *Kirsten Elisa Petersen* de uventede etiske situationer og dilemmaer, der er bundet til det at udføre forskning, hvor det farlige er til stede. Det er i de konkrete møder med unge mænd i bandegrupperinger og i samarbejdet med disse om interviewaftaler, sikre mødesteder, anonymisering og i diskussioner om, hvad der er sikker viden for informanter såvel som forskeren, at de konkrete og uventede etiske situationer og dilemmaer træder frem og skal håndteres. I artiklen udvikler Petersen fem konkrete etiske strategier med udgangspunkt i en subjektorienteret etisk tilgang. Denne tilgang bygger på inddragelsen af de unges perspektiver, forståelser og handlemuligheder i forskningsprocessen, det vil sige som medforskere og i forlængelse heraf, at forskeren deler sine refleksioner med medforskerne, og sammen søger at håndtere de konkrete etiske udfordringer, der løbende opstår. På denne måde udforsker artiklen det farlige sammen med de unge bandemedlemmer fra deres perspektiver og ståsteder i konkrete situationer. Det er på denne baggrund, at de etiske situationer og dilemmaer tydeliggøres i den konkrete forskning, og det er netop i samarbejdet med de unge, at forskningsprocessen åbner mulighed udviklingen af de etiske strategier.

Den tredje artikel, der bringes i dette nummer falder uden for temaet omkring Forskningsetik og forskningsfrihed. Her anvender *Rasmus Rask Jepsen* i artiklen 'Fanget i fantasien om kærlighed' Žižeks samfundsdiagnose om fremkomsten af nydelsessamfundet som afsæt for en samtidsanalytik af bag siderne ved dette samfunds fantasier om det frisatte individ og dets uanede muligheder for selv at søge lykken i romantiske relationer, eksperimentere med seksualiteten og realisere sig selv gennem kærligheden. Med udgangspunkt i Jacques Lacans tænkning, som den skitseres af 'den slovenske skole',

kobles Alain Badiou's kærligheds filosofi med Žižek's distinktion mellem 'det fantasmatiske' og 'det reelle' for at kunne præcisere, hvad der betegner Reel Kærlighed. På denne måde bestemmes den reelle kærlighed som erfaringen af virkeligheden fra et nyt perspektiv, der er karakteriseret ved at bryde op i virkelighedens meningsramme, således at tingene fremtræder på en anden måde end før. Denne kærlighed er som sådan universel, mens den fantasmatisk kærlighed betegnes som vores kulturaliserede og samfundsmæssige forestillinger om kærligheden. Det er disse nydelsessamfundets kærligheds fantasier, der er genstanden her. Jepsens argument er, at det netop er konfrontationen mellem på den ene side det senmoderne individs forestillinger om refleksivitet og valgfrihed og på den anden side de psykoanalytiske begreber om fantasmatisk kærlighed, begær og nydelse, der gør det muligt at synliggøre, hvorledes nydelsessamfundets forestillinger om begær og nydelse bliver til barrierer for den reelle kærlighed. Dette udfoldes gennem en todelt analyse af hhv. datingapplikationen Tinder og en række af de datingbureauer, der tilbyder de kærlighedshungrende hjælp med at navigere i romantikken.

Herefter vender dette temanummer opmærksomheden mod forskningsfriheden. På et generelt plan betegner forskningsfriheden den frihed, som særligt universiteter og andre anerkendte forskningsinstitutioner og deres ansatte har til selv at kunne udforske og formidle viden uden indblanding fra andre og uden væsentlige politiske, lovgivningsmæssige eller andre væsentlige barrierer herfor. På et mere konkret plan betegner forskningsfrihed friheden for den enkelte forsker til selv at kunne definere og vælge sin forskningsgenstand og genstandsfelt, friheden til selv at formulere forskningsspørgsmål, -antagelser og hypoteser. Samt friheden til at vælge metoder, kilder, materialer og data til at foretage sine undersøgelser med, og endelig ytringsfriheden til at kunne fremlægge og videreformidle ovenstående sammen med resultater, refleksioner og ræsonnementer. I praksis afhænger den reelle forskningsfrihed af en lang række faktorer, herunder både formelle og uformelle normer, værdier og regler, ansættelsesvilkår, finansieringsmuligheder, institutionelle og ledelsesmæssige rammer og styringspraksisser og lovgivning. Over de seneste år er denne reelle forskningsfrihed kommet stadig mere i fokus ikke mindst pga. Heine Andersens forskning i emnet, der resulterede i bogen 'Forskningsfrihed. Ideal og virkelighed, Hans Reitzels Forlag, 2017', der blev anmeldt i sidste nummer af Dansk Sociologi (2018-3) af Peter Munk Christiansen. I dette temanummers essay 'Forskningsfrihed – status og refleksioner efter et projekt?' gør Andersen status over forskningsfrihedens tilstand og reflekterer over debatten, som den har udfoldet sig i kølvandet på udgivelsen af bogen.

I tillæg til de nævnte artikler og essayet bringes to boganmeldelser inden for tema og en enkelt anmeldelse uden for temaet. Først anmeldes Maja Horst og Alan Irwins *Hvad vil vi med universiteterne?*, og hernæst Isabelle Stengers' *Another Science is Possible: A Manifesto for Slow Science*, begge anmeldt af Anders Blok. Endelig anmeldes Michèle Lamont et.al. *Getting Respect: Respond-*

ing to Stigma and Discrimination in the United States, Brazil, and Israel af Troels Schultz Larsen.

Afslutningsvis bringer vi en ph.d.-omtale af Manon Alice Lavauds afhandling om 'Konstruktioner og forhandlinger af normalitet og afvigelse i fortællinger om børn og unge i udsatte positioner', der blev forsvaret i oktober 2018. På denne måde bringer vi stafetten videre fra *Dansk Sociologi* 2018-2, hvor vi introducerede dette nye format i tidsskriftet ud fra et ønske om at give læserne af *Dansk Sociologi* et overblik over nye afhandlinger og forsknings-tematikker, som de bringes på banen af den næste generation af sociologisk orienterede forskere.

God læselyst!

På vegne af redaktionen,
Troels Schultz Larsen